

Қазақстанда халық тұрмысына қатысты оңтайлы шешім таппай келе жатқан мәселелер аз емес. Әрине, барлық істе «алма піс, аузыма түс» деп халықтың Үкіметке алақан жайып отыра бергені де дұрыс емес. Алайда Үкімет өзі араласып, тіке бақылауына алып шешпесе болмайтын мәселелер де көп. Соның бірі – баспана мәселесі.

Қалиакбар
ҮСЕМХАНҰЛЫ

ХАЛЫҚТЫҢ
ТЕҢ ЖАРТЫСЫ
БАСПАНАҒА ЗӘРУ

БАҚ беттеріндегі деректерге қарағанда елімізде баспанаға мұқтаж азаматтардың саны 4,5 миллионға жеткен. Алдағы 7-8 жылда олардың саны 10 млн-ға дейін артуы мүмкін. Демек, қазақстандықтардың тең жартысына жуығы баспанаға зәру. Мұны сала мамандары әлемде болып жатқан геосаяси жағдаймен және құрылыс материалдарының қымбаттауымен байланыстырады.

Қазақстан тұрғын үйді сатып алу қолжетімділігі бойынша әлемде 33-орында тұр. Алдыңғы 50 елдің ішінде бармыз дегенмен, халықтың күнкөріс жағдайымен салыстыра есептегенде, біздің елдегі үй бағасы да арзан емес. Оның үстіне, елімізде құрылыс материалдары өндірілмейді, импортқа тәуелді еліміз. Ипотекалық бағдарламалардың дені жалпы халыққа емес, тек белгілі бір әлеуметтік осал топтарға қолжетімді екені де жасырын емес. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев VIII сайланған Парламенттің бірінші сессиясының ашылуында сөз сөйлеген кезде тұрғын үй мәселесіне арнаулы тоқталып, «Халықтың басым көпшілігі үшін тұрғын үй – ең өзекті мәселе. Маған азаматтардан күн сайын жүздеген өтініш келеді. Оның ішінде қолжетімді баспанамен қамтамасыз етуді сұраған хаттар өте көп. Бұл тұйық мемлекет тарапынан мүмкіндігінше шешіліп жатыр. Тағы да қайталап айтамын, мемлекет шын мұқтаж адамдарға ғана жәрдем береді» деп атап көрсеткені – соның айғағы.

Баспана мәселесі ауыл, кенттерден гөрі ірі қалаларда аса көрнекті болып тұр. Әсіресе, Астана, Алматы, Шымкент сияқты ірі қалаларда жыл сайын қаншама ғимараттар қалыңғанымен, іргетасы қалана салып сатылып кетіп жатады. Бірақ оның барлығын баспанаға мұқтаж жандар алып жатыр деп айта алмаймыз, бір жолда қолма-қол ақша төлеп үй сатып алуға жағдайы келмейтін олар жан-жағына қарап болғанша, қалталылар қағып өктеді. Себебі бізде үй саудасы – ең қызып тұрған сала. Құрылыс салушы компаниялар да, банктер де үй салу, үй сатудан опырып пайда табатынын былай қойғанда, үй алыпсатарлары мен 20-30 үйге дейін жалға беріп пайда тауып отырғандар да өзі жетіспей жатқан үйге болған сұранысты арттырып, бағаның күн санап өсуіне мұрындық болуда. Осы тұрғыдан алғанда, елімізде бір басында екіден артық үйі бар азаматтарға жеңілдетілген несие бермеу, үй салығын молайту жағын қарастырған дұрыс. Сондай-ақ пәтер жалға беріп табыс тауып отырғандардың көлеңкелі саудасына да тосқауыл қоймай, үй саудасындағы келеңсіздіктердің жолы кесілмейді.

Ал баспанаға мұқтаж жандар неге үй ала алмай отыр десек, бастысы, банктердің өсімі өте жоғары. Үй алуға арналған тиімді бағдарламалардың өзі тұрақты табысы бар, орташа деңгейде жалақы алатын азаматтардың өзін тұралатып жіберді. Ең тиімді деген «Отбасы банк» те «алатын үйдің бағасының жарты көлемін жинау керек, қаржы жинаған уақытың 3 жылға, балдық көрсеткішің 16 нөмірге толуы тиіс» деген шарттарды қояды. Егер аталған банктен есеп ашып, ақша жинаған уақытың 3 жылға толмаса, сол 3 жыл толғанша,

ӨСІМСІЗ ҚАРЫЗБЕН ҮЙ АЛУ МҮМКІН БЕ?

қарыз алған ақшаңа ғана емес, өзің құйған ақшаның үстінен өсім қосып төлейсің. Содан барып, «Отбасы банктің» өсімі 5 пайыз, 8 пайыз дегенмен, екі сомаға бірдей өсім төлегенде оның пайыздық мөлшерлемесі 17 пайыздан асып түседі. Алда-жалда ол үйдің қарызын төлей алмай қалса, үйді тартып алғанның сыртында алғашқы салған жарнасы мен ай сайын төлеген ақшасын да қайтармайды.

Банктер бәрін өзіне қолайлы етіп жасап, халықтың желкесіне мініп алған. Осыған дейін олар банкрот болуға айналса, мемлекеттен ақша бөліп, сүйемелдеп кетеді. Ал ұлттық қордағы ақша – халықтың қан-терімен жиналған қаржы. Бірақ соған қарамастан банктер айналып келіп халықтың қанын сүліктей сорады.

Демек үй алғысы келетін азаматтар банк пен үй алу бағдарламаларындағы осындай қитұрқылықтардан әбден шаршады. Міне, осы жағдайға байланысты халыққа өсімсіз несие беріп, баспана мәселесін шешудің жолдарын қарастырып жатқан азаматтар да бар екен. Соның бірі «Amanat drive» жобасының жетекшісі – Көңілбай Қалдыбекұлы.

«БАНКТЕРДІҢ ХАЛЫҚТЫ
ҚАНАУЫНА КІМ
РҰҚСАТ БЕРДІ?»

Менің Көңілбаймен кездесіп сұхбат алғаным 3-4 айдан асты. Бастапқыда оны «Қазақстандықтарға өсімсіз үй алып берудің жолын қарастырып жүрген азамат» деп таныстырғанда, өз басым сенген жоқпын. Себебі қия басса тиын сұрайтын біздің елде ондай жеңілдік жасау ертегі сияқты естіледі.

Өзін «Асыл адам» қорының негізін қалаушы, «Бақытты отбасы» жобасының авторымын деп таныстырған ол «Amanat drive» жобасын таныстырудан бұрын, еліміздің тұрғын үй саясатындағы кейбір келеңсіздіктер мен банктердің былығы жайлы да біраз толғады.

«Біріншіден, біздің елдің халқында үй алуға келгенде мүлде таңдау еркі жоқ. Арқасына аяздай батып тұрса да, жоғары өсімді несиенен үй алуға мәжбүр. Екіншіден, халықтың үй сатып алған кездегі заңдық құқықтары аяққа тапталып жатыр. Оны ескеріп отырған заңды орган жоқ. Биліктің де онымен

жұмысы жоқ. Мәселен, банктегі несие алудың басы өзің туралы толық мәлімет беруден басталады да, сол жеке ақпаратыңды үшінші жақпен бөлісуге банкке келісім бересіз. Сонда біздің жеке тұлғалардың құпиялығы қайда қалды?!

Несие беру үшін кіріс-шығысын да есептейді. Кірісі төмен болса, несие бермейді. Былай қарасаңыз, дұрыс сияқты. Бірақ мұғалімнің кірісі төмен болса, оған мұғалім кінәлі емес қой, сол мамандыққа сондай жалақы тағайындап отырған мемлекет кінәлі. Үшіншіден, банктердің өз білгенінше өсім алуына кім рұқсат берді? Өзің құйған ақшаға өзің өсім төлеу деген қайдан шыққан қитұрқылық? Банктердің барлығына халықты тонауға кім жол берді?» деп біртұтасып алған ол, «Мемлекеттің негізгі құндылығы адам және оның құқықтары болса, біз соны қорғауымыз тиіс. Азаматтарымызды үйдің қызы етпей, банктің алдында оның жеке құпиялықтарының сақталуына кепілдік етуіміз керек!» деп қадап айтты.

«AMANAT DRIVE»-ТЫҢ
АМАЛЫ ҚАНДАЙ?

Табысты растамай-ақ баспаналы болып, ол үшін алған несиенің өсімсіз бөліп төлеуге болатын «Amanat drive» бұл күнде жұртқа бейтаныс емес. Көңілбай Шукеновтің осы жобасына қатысып, үй, машина алып жатқандар да бар. Бірақ оған әлі сенбейтіндер де аз емес. «Халық та ненің дұрыс, ненің бұрыс екенін айыра алмай қалды. Халыққа себі тисін деп бір бағдарлама жасасаң, оған аузы күйген жұрт оңайлықпен сенбейді. Керісінше, бізге қарсы жасалып жатқан шабуыл да аз емес. Сосын да «Amanat drive» жөнінде жұрт арасында екі түрлі көзқарас қалыптасқан. Бірақ біз біреуді алдап, ақшасын алып, үйін бермей кеткен жеріміз жоқ. «Amanat drive»-қа ақша құйып, кейін елдің өсегіне сеніп, ақшамды қайтар дегендер де болды. Қайтардық. Соның әсерінен бір сүрініп тұрдық» дейді Көңілбай.

Көңілбайдың айтуынша, «Amanat drive» бағдарламасы бойынша, үй алу үшін сіздің жеке ақпаратыңыз керек емес, жасына, жынысына, ұлтына, діни сеніміне қарамайды. Үйдің ай сайынғы өсімсіз қарызын қайтара алатынына сенімді болса болды, табыс көзін нақтылау талабы да қойылмайды. Үйдің

құжаты несие алған адамның атына жазылып, қолына беріледі. Бірақ «Amanat drive» ол үйге бұлтартпау шарасын қолданады, яғни үйді алған азамат оны сата алмайды, біреуге сыйлыққа бере алмайды.

– Біздің бұл арада басты мақсатымыз – халықтың мүддесі мен құқығын басты орынға қою. Біздің кооперативке мүше болып үй алғандардан үйдің жалпы құнының 5 пайызын алып отырмыз. Мысалы, 10 миллионға үй алсаңыз, бізге бір-ақ рет 500 мың теңге ақша төлейсіз. Біз осы ақшамен сізге 10 жыл бойы қызмет көрсетеміз. Сосын 10 миллион теңгенің 30 пайызын алғашқы жарна ретінде құжасыз. Ол ақшаны мен де, ақша салған адам да жасырын жолмен шығарып ала алмайды, қатаң бақылауда тұрады. Қалған 70 пайызын біз сізге он жылға өсімсіз береміз. Бұл арада кезек бар екенін ескерген жөн, яғни сіз үй алам деп бізге тіркеліп, ақша тапсырғаннан кейін 6 ай күтесіз. 6 айдан кейін алатын үйіңізді өзіңіз таңдап аласыз. Ауылдан да, қаладан да сатып алуыңызға болады. Егер төлемді бір-екі ай кешіктірсеңіз, бізге себебін көрсетіп өтініш жазуыңыз керек, 1-2 ай кешіктіргені үшін оған ешқандай жаза қолданылмайды. Егер төлей алмай қалса, үйін қайтарып аламыз да, бастапқы салған 30 пайыз жарнасы мен ай сайын төлеген сомасын түгел қайтарып береміз. 5 пайыздық кіру жарнасы қайтарылмайды. «Amanat drive»-тың банкке ұқсамайтын жері – осы. Бұл біздің уставта анық жазылған, – дейді Көңілбай.

Сөз соңында біз Көңілбайдан «Сіздер жұмыс бастаған 2019 жылдан бері осы жұмыстарыңызға байланысы дау туып, сотқа түскен жағдай болды ма?» деп сұрадым. «Жоқ, керісінше 2000-ға жуық отбасы біз арқылы пайызсыз үй алды» деп жауап берді ол.

Содан бері «Amanat drive»-тың жұмыс жүргізу қағидасына үңілдім. Осы жолмен үй алғандармен де сөйлестім. Бір байқағаным, оған сенім артып, тіркелген адам көбейген сайын, оның баспана беру жылдамдығы барынша тездейді екен. Халықты жоғары өсімді несиеге тығып, мойнына қарыздың қамытын ілгенше, өсімі жоқ осы жолды Үкімет те зерделеп көрсейміз. Өйткені халық жоғары өсімді қарыздан шаршады.

ИНТЕРНЕТТЕГІ АЛАЯҚТЫҚ ӨРШІП БАРАДЫ

Біздің көтеріп отырған мәселеміз – интернет алаяқтық. Иә, бұл мәселе қоғамда жауыр болған тақырып, қаншама өзгерістер енгізілгенімен, интернетті қолданумен жасалатын кибералаықтық пен телефон арқылы қылмыстың түрлері жыл санап өсіп келеді. Проблеманы қанша рет көтерсек те, мәселенің шешілетін түрі жоқ, керісінше жылдан жылға ушығып барады. Дабыл қағып отырғанымыз да сондықтан.

Мәселен, соңғы 5 жылда аталған қылмыс түрі бес есеге өскен: 2018 жылы 4 287 факт анықталса, 2022 жылдың қорытындысы бойынша осындай 20 444 қылмыс тіркеліпті. Ал биылғы жылдың алғашқы тоқсанының өзінде-ақ 4 687 интернет-алаықтық қылмысы жасалған. Құқық қорғау органдары соның небәрі 23%-ның ғана бетін ашыпты. Соңғы 3 жылда келтірілген шығын 35 млрд теңгеден асып жығылды. Бұл – бір.

Екіншіден, халық арасында қазір онлайн несие алуға сұраныс күрт артқан. Қарапайым адамдар микроқаржы ұйымдарынан жетіскеннен қарыз алмайды. Айлығы шайлығына жетпегендіктен, осылайша бір қарызды екінші қарызбен жамайды. Бүгінде елімізде 239 микроқаржы ұйымы бар. Банктен несие рәсімдей алмаған аңқау халықты делдал-алаықтар құрыққа оңай түсіріп, осындай ұйымдарға алып келеді. Тығырыққа тірелген адамның мойнына жүздеген пайыздық несие рәсімделеді. 2022 жылы банктен несие әперемін деген желеумен алаяқтар 3022 адамды сан соқтырыпты, биылғы үш айда 475 факт тіркелді.

БИЫЛҒЫ ЖЫЛДЫҢ АЛҒАШҚЫ
ТОҚСАНЫНЫҢ ӨЗІНДЕ-АҚ
4 687 ИНТЕРНЕТ-АЛАЯҚТЫҚ
ҚЫЛМЫСЫ ЖАСАЛҒАН

Мысалы, осыдан бір ай бұрын Ақмола облысы Бұрабай ауданының тұрғынына хабарласқан интернет-алаық өзін банк қызметкерімін деп таныстырып, 1 млн теңге несие рәсімдеткен, ал ақша өзге адамның шотына жіберілді. Абай облысының тұрғынына хабарласқан алаяқ болса, ұялы телефонға AnyDesk деп аталатын қосымшаны орнаттырып, сол арқылы 9,5 млн теңге несие рәсімдеп алған. Мұндай оқиғалар еліміздің барлық өңірінде болып жатыр. Бұл мәселе бойынша Amanat партиясының қоғамдық қабылдауларына алаяқтардың ісіне тап болған азаматтар жиі шағым түсіруде. Алаяқтар азаматтардың жеке деректерін пайдалана отырып, онлайн несиені өзге адамға заңсыз рәсімдейді.

Үшіншіден. Әлеуметтік желілерде заңсыз ұтыс ойнатып, аңғал адамдардың ақшасын сыпырып алатын алаяқтарға да тосқауыл болмай тұр. Мұны өздері ГИВ деп атайды. Мәселен, соңғы уақытта әлеуметтік желіде «Тараз хит» деген заңсыз лотерея пайда болды. Оны ұйымдастырушылар Instagram желісіндегі парақшасында 10 мың теңгеге билет сатып, халықты пәтер, автокөлік ұтысын ойнатуға үгіттейді. Бұл – заңсыз әрекет, яғни алаяқтық қылмыс.

Еліміздің заңнаамасына сәйкес, кез келген ұтыс ойындары лотерея операторымен келісіліп жүргізілуі керек. Басқасының бәрі – заңсыз. Осыны біле тұра құзырлы органдар неге әрекетсіз отыр? Жағдай ушығып бара жатқан соң былтыр маусым айында Мемлекет басшысының өзі интернет-алаықтарға, қаржы пирамидаларына қарсы қатаң шара қолдануды тапсырған болатын.

Осыған байланысты, біріншіден, азаматтарға микроқаржы ұйымдары арқылы онлайн несие рәсімдеуге электронды үкімет базасында тыйым салудың мүмкіндігін тездетіп енгізу; Екіншіден, елімізде заңсыз лотереялардың, қаржы пирамидалары мен өзге де заңсыз қаржылық операциялармен күрес қалай жүргізілетінін түсіндіру; Үшіншіден, әлеуметтік желілерге кеменді тексеру жүргізіп, онлайн жарнаманы алаяқтық мақсатта пайдаланатын топтарды бұғаттау.

Елнұр БЕЙСЕНБАЕВ,
Мәжіліс депутаты

«Астана энергиясы» АҚ ЖЭО-2 ҚР Экологиялық кодексінің 96-бабының талаптарына сәйкес 26.06.2023 ж. сағат 10.00-де Астана қаласы, Отырар көшесі 5, Астана қаласы Байқоңыр ауданы әкімінің аппараты, Мәжіліс залы, сондай-ақ Zoom конференциясы арқылы (Идентификатор: 807 076 3721, қолжетімділік коды: GK8XWx), «Астана энергиясы» АҚ ЖЭО - 2 үшін рұқсат етілген шығарындылар нормативтерінің жобасы, қалдықтарды басқару бағдарламасы, өндірістік экологиялық бақылау бағдарламасы, табиғатты қорғау іс-шараларының жоспары бойынша ашық жиналыс нысанында қоғамдық тыңдаулар өтеді. Жобалық құжаттама пакетімен порталда танысуға болады esportal.kz. барлық ескертулер мен ұсыныстар бірыңғай экологиялық порталда қоғамдық тыңдаулар өткізілетін күнге дейін 3 жұмыс күнінен кешіктірмейтін мерзімде қабылданады esportal.kz, сондай-ақ э.л. мекенжайы: loos_1@mail.ru, қосымша ақпаратты электрондық пошта арқылы алуға болады. Мекенжайы: loos_1@mail.ru және телефон бойынша: 8-700 571 3003.